

ANADOLU KERVANSARAYLARI VE VAKIFLAR

Prof.Dr.Ayşıl Tükel YAVUZ

Bu seminerde vakıf eseri olan kültür varlıklarımızdan Selçuklu Dönemi Anadolu kervansaraylarının korunmasına ilişkin bazı sorunlar irdelenecektir. İrdeleyeceğimiz hususların çoğunu, başta Vakıflar Genel Müdürlüğü olmak üzere kültür varlıklarımız üzerinde yetki ve sorumlulukları olan bütün kamu kuruluşlarının ve tüzel kişilerin elinde bulunan mimarlık eserlerine genellemek mümkündür. Anadolu Selçuklu Kervansarayları özelinde, kültür varlıklarımızın korunmasını ve devamlılığının tartışmaya açıldığı nokta ise, onarım kararları, projeleri ve uygulamaları değildir. Daha büyük ölçekte, kervansarayların çevreleriyle korunmaları ve işleve dönük kararlar olacaktır. Amaç, son derece girift olan karar mekanizmasını iyi-kötü, doğruyanlış gibi uçlarda yargılamak değil; amaç, sürdürülebilir korumanın, kültürel mirasımızın devamlılığının karar mekanizması içinde öncelik verilmeyen boyutlarını tartışarak, ileride ve çok gecikmeden, daha duyarlı ve daha berrak kararlara varılmasına katkıda bulunmaktır.

Konumuz olan eserler, yerleşme alanlarında inşa edilmiş değildir (Res: 1). Bu yapılar, dönemlerinde yerleşmeleri birbirine bağlayan, ülkenin idarî, askerî ve ticarî ulaşımını sağlayan, ülkelerarası bağlantıyı kuran son zamanlarda yaygın kullanılan tanımı ile "İpek Yolları" denilen yol ağları üzerindedir. Günümüzde de, bu hanların önemli bir kısmı, inşa edildikleri dönemlerde olduğu gibi, yerleşim alanları dışındadır. Bunların bir kısmı, yol ağlarının değişmesi ile, ulaşımı zor, hatta bilinmeyen yerlerde kalmıştır. Birçoğu etrafında ve üzerinde büyüyen bitki örtüsü ile doğal çevreleri ile bütünleşmiş durumdadır (Res: 2). Bir kısmı ise Selçuklu Dönemi yol ağlarının üzerinde yer alan veya yakınından takip eden yollar üzerindedir; veya yeni açılan yollara yakındır. Alay Han'ın tam ortasından geçen yol Han'ın avlusunu götürmüştür. Malatya yakınındaki Yerhan besbelli ki adını yolun altında kalmasından dolayı almıştır. Ağzıkara Han, Çiftlik Han gibi bazı Hanların şimdiki karayoluna mesafesi birkaç metredir. Hatun Han'ın önündeki yol ön cephenin dibinden başlamaktadır (Res: 3). Yolun yapıya yaslanarak geçtiği Öresin (Res: 3) ve Alara Han'lar bu ilişkiden çok olumsuz bir biçimde etkilenmektedir. Anayola yakın bir konumda olan Öresin Han'da arka cepheye abanarak geçen köy yolu yakın bir tarihte bu cephenin de yıkılmasına neden olabilir. Alara Han'da batı cepheye yapışık yol, Han'ın zemininin yaklaşık 2m. üstündedir ve bu nedenle yol üzerinde toplanan suyun hepsini Han'ın içine akıtmaktadır.

Kervansarayların bir kısmı ise, küçük veya büyük yerleşmeler içinde kalmışlardır. Ağzıkara Han'ın etrafında bir köy (Res: 5), Aksaray Sultan Han'ın (Res: 6), etrafında büyük bir kasaba vardır. Uzaktan Sultan Han'ın kapalı kısmının sadece şıklığının külâhı, o da kendisi ile yarışan bir çanak antenle birlikte, algılanabilmektedir. Bazı kervansaraylar ise etrafını saran evler tarafından adeta yokolmuştur, Divriği civarındaki Burmahan¹ (Res: 7) ve Mirçinge Han'da olduğu gibi. Burmahan ilk kez bir gazetede "Köy olan Kervansaray" olarak tanıtılmıştır.

Terk edilmişlikten tahrip olanların yanı sıra, imar faaliyetlerinin kurbanı olanları da burada kaydetmemiz gerekiyor. Avanos Sarıhan'ın cephe taşlarının kaymakam eliyle soyulması; Aksaray civarındaki Akhan'ın (Res: 8) taşlarının yol inşaatı için kullanılması ve Argıt Han'ın (Res: 9) belediyece yıkılıp yerine bir yeni yapının temellerinin atılması da bu tür örneklerdir. Yine bu türe, Keban Barajı gölü altında kalan Denizli ve İbrahim Şah Kervansaraylarını, Altınapa Barajı altında boğulmamak için direnen Altınapa Han'ı da katmak gerekir.

Kervansaraylar yerleşme alanları dışında, kervanyolları üzerinde, tek bir yapı olarak inşa edilmişlerdir. Alara Han'ın yakınındaki Alara Kalesi, Mama Hatun Kervansarayının yakınındaki Mama Hatun Türbesi da-

1. Necdet Sakaoğlu, "Anadolu'da Tarihi Eserler "Köy Olan Kervansaray", röportaj A.İpekçi, **Milliyet Gazetesi**, 27.8.1981.

ha erken tarihlidirler. Bazı kervansarayların yol ile olan ilişkisi bir köprüyü beraberinde getirmiş veya köprü başı uygun bir durak yeri olduğu için kervansaray onun yakınına inşa edilmiştir.² Az sayıda kervansarayda ise kervansarayın servislerinden olan küçük bir hamam esas yapının içinde değil, dışında yer almaktadır.³ Birçoğu üstünde ve etrafında büyüyen bitki örtüsünün de katkıları ile çevreleriyle tamamen bütünleşmiş durumdadır (Res: 2). Kervansarayların yarından fazlası, çevresiyle, arkeolojik alan niteliğindedir. Hemen hiçbirinde sondaj veya kazı yapılmadan, seki, zemin, döşeme, su ve kanalizasyon sistemi hakkında bilgi edinmek olanaksızdır. Arkeolojik alan olanların en çarpıcı örneği, muhakkak ki Karatay Han ve Karatay Han'ın içinde bulunduğu köydür. Vakfiyesinden öğrendiğimize göre, diğer kervansaraylardan farklı olarak, Salur adlı köyün içinde inşa edilmiş Karatay Han'ın yine vakfiyesine göre kaldırımları yapılan bir çarşısı, köy içinde bir hamamı ve vakfiyede tanımlanan görevlilerin yaşadığı konutları var. Köyde bir arkeolojik kazı yapılırsa o günkü Selçuklu yerleşmesinin izlerini ve kanıtlarını bulmamız mümkündür. Yine çarpıcı bir örnek, Evdir Han'dır (Res: 10). Evdir Han'ın, tonozlarının önemli bir kısmı avlunun içine çökmüş ve bitki örtüsünün altında durmaktadır. Ciddi bir kazıyla yerdeki her taşın yerini saptayarak "anastilosis" ile yapıyı tamamlamak olanağı vardır. Başka türlü bir yaklaşım, yapının kendisinin kendisi için bir taşocağı kullanımına dönüşmesine neden olabilir.

Selçuklu Hanlarının zamanındaki toplam sayısı bilinmemekle birlikte, rahmetli Kemal Özergin'in⁴ 1965 yılında yayınladığı Anadolu Selçuklu Kervansarayları kataloğunda, K.Erdmann'in⁵ bir önceki kataloğuna ilavelerle, 132 han, 19 incelenmesi gerekli han, 23 tane Selçuklu Dönemi kervanyolları üzerinde bulunan han isimli yerleşme var. Toplam 164 tane. Son 30 yılda, benim de dahil olduğum bazı araştırmacıların çalışmalarıyla⁶, en az 15 yeni han eklendi. Daha bilinmeyenlerle, şu noktada adı, izi, kalıntısı ve kendi mevcut olan en az 200 kervansaraydan söz etmek abartı değildir ; ki, bu mescit ve cami dışında, bir tek yapı türü için şaşırtıcı derecede yüksek bir rakamdır.

Kervansaraylar sayıları, korunma durumları, onarımları ve bunların teknik ve parasal boyutları ile Vakıfların sorunlu sorumlulukları arasında başı çekiyor. Yukarıda kaydettiğimiz nedenlerle de, örneğin medreseler gibi kolayca işlevlendirilerek korunmaları ve bunun yanı sıra, gelir getirmeleri de zor olduğu için sorunlar biraz daha artıyor.

Kervansaraylar, kent içinde olduğu gibi, arsa değerlerinin hızla artması gibi, yıkılma ve yerine yeni yapılması gibi bir tehlikeye genelde maruz değildir. Ancak kervansarayların ülke ekonomisinin en az bilinen ve kültür varlıkları yoluyla en çok taviz verilen girdisi olan turizm ile, iki ucu keskin bıçak misali bir ilişkisi var. Turist trafiğinin yoğun olduğu bölge ve yollarda, özellikle Konya'dan Aksaray'a ve Konya'dan Antalya-Alanya'ya uzanan kervanyolları üzerindeki hanlar, turist mevsiminde çok yoğun bir şekilde ziyaret ediliyor. Bunlara, Kargı Han gibi yolu olmayan hanlara yapılan safari türü geziler de dahil edilebilir. Otobüslerle yapılan kitle turizmi, arkeolojik alanlarda olduğu gibi, hemen kervansarayın içinde ve yakın çevresinde, plansız ve kontrolsüz yapılaşmayı beraberinde getiriyor. Alara Han etrafında, alanın bütün darlığına rağmen, son yıllarda biten iki kahve gibi; ki, bunların biri de en yakın köyün muhtarına aittir (Res: 11-12).

Bazı kervansaraylar kitle turizmine doğrudan hizmet vermek üzere kişi veya şirketlere kiralanmıştır. Horozlu Han ve Kesikköprü Han turizm şirketlerine lokanta olarak, Şarapsa Han da kişilere diskotek olarak kullanılmak üzere kiralanmıştır. Hem turizmin baskısı, hem de kervansarayların kendilerinden ve konumlarından gelen cazibe ile üzerlerindeki işlevlendirme talebinin arttığı noktada, geçen baharda, 11 kervansaray için, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Turizm Bakanlığı ile bir protokol imzaladığını öğreniyoruz. Bu anlaşma, haberi gazetelerden öğrenen birçok kişiye, Edirne Rüstempaşa Kervansarayı, Kuşadası ve Çeşme'deki Osmanlı dönemi Kervansarayları gibi, yapının kendinin konaklama amacı için kullanılacağı izlenimini vermektedir ki bu aslında iki nedenle mümkün değildir: Birinci nedeni, her ne kadar Selçuklu Kervansarayının özgün işlevi konaklama ise de Selçuklu Döneminin konaklaması kolektif bir olgudur, herkes sekilerin üzerinde birlikte yatıyordu. Bugünün konaklaması ise, oda boyutunda özeldir. Bu nedenle, Selçuklu dönemi konaklaması ile günümüzde anladığımız anlamdaki konaklama birbirine hiç benzemeyen iki tip konaklamadır, dolayısıyla işlevler hiç mi hiç benzememektedir. Yine bu nedenle, bir Selçuklu kervansarayı, mekân olarak odalara bölünmeye uygun olmadığı gibi, bölünerek elde edilebilecek oda sayısı bile otel işlevini rantabl bir hale getirmektedir. Bu durum da, turizmci tarafından çok iyi bilinmektedir. Anlaşma konusu olan kervansarayların çevresinde temin edilecek hazine arazisi kişilere veya şirketlere kiralanarak, kervansarayın lokanta, resepsiyon gibi kullanılabilmesi "yakınlıkta" oda sayısı rantabl, modern işletme koşullarına uygun yeni oteller inşa edilecek. Konuya kervansarayların konumunu vurgulanarak girmemdeki temel neden bu yakın ilişkidir. Bu yakın ilişkiyi özellikle vurgulamak istiyorum.

2. Birçok kervansaray bir köprü ile birlikte veya yolun akarsuyu bir köprü ile geçtiği noktaya yakın olarak inşa edilmiştir. Çeşnigir Köprüsü yakınındaki şimdi mevcut olmayan Han, Kesikköprü'nün dibindeki Kesikköprü Han bu tür örneklerdir.
3. Mama Hatun Kervansarayı, Ishaklı Han, Alara Han, İncir Han ve Ağzıkara Han'ın, kervansarayın yapısından ayrı bir yapı olan birer küçük hamamı vardır.
4. M.Kemal Özergin, "Selçuklu Kervansarayları", **Tarih Dergisi**, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 1965, s.144-170.
5. Kurt Erdmann, **Das Anatolische Karavansaray des 13. Jahrhunderts**, Berlin 1961.
6. Ayşıl Tükel Yavuz, "Anadolu Selçuklu Kervansaraylarında Mekân-İşlev İlişkisi İçinde Savunma ve Barınma", **IX. Vakıf Haftası Kitabı**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara 1992, s. 253-284, bkz. s.253, dipnot 5.

Res. 1: Avanos Saru Han ve çevresi (A.T. Yavuz, saydam arşivi, 1989)

*Res. 2: Kargı Han
ve çevresi
(A.T. Yavuz,
saydam arşivi, 1993)*

*Res. 3. Hatun Han ve önünden geçen yol
(A.T.Yavuz, saydam arşivi, 1992)*

*Res. 4: Öresin Hanın güneybatı köşesi ve üstünden
geçen köy yolu (A.T. Yavuz, saydam arşivi, 1989)*

Res. 5: Ağzıkara Han ve etrafındaki köy (A.T. Yavuz, saydam arşivi, 1993)

Res. 6: Aksaray Sultan Hanın yoldan görünüşü (A.T. Yavuz, saydam arşivi, 1993)

Res. 7: Burmahan ve üstündeki köy (A.T. Yavuz, saydam arşivi, 1981)

Res. 8: Aksaray yakınındaki Akhan (A.T. Yavuz, saydam arşivi, 1993)

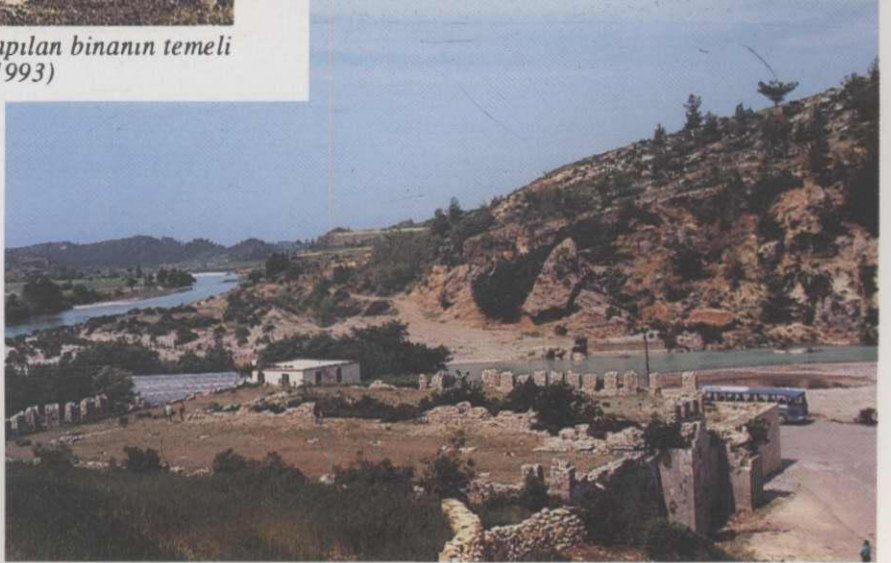

Res. 10. Emdir Han, avludaki yıkıntılar (A.T. Yavuz, saydam arşivi, 1989)

Res. 11: Alara Hanın batı cephesi, yol ve kahve (A.T. Yavuz, saydam arşivi, 1993)

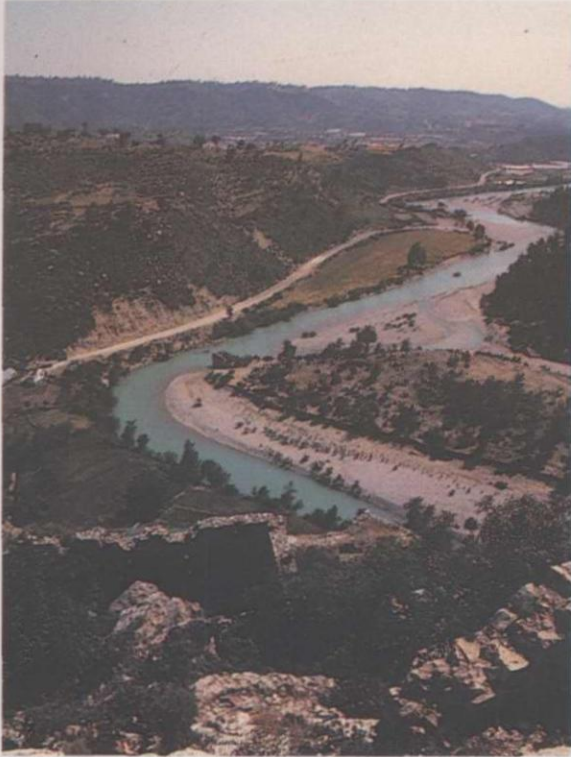

Res. 9: Argıt Hanın yerine yapılan binanın temeli (A.T. Yavuz, saydam arşivi, 1993)

Res. 12: Alara Hanın doğudaki yamaçtan görünüşü, yol ve kahve (A.T. Yavuz saydam arşivi, 1993)

Res. 14: Alara Kalesinden Alara Han ve çevresi (A.T. Yavuz, saydam arşivi, 1990)

Res. 13: Alara Hanın çatısından Alara kalesinin görünüşü (A.T. Yavuz, saydam arşivi, 1991)

Res. 16: Alanya Kalesindeki Han, onarımında ahırın üstüne eklenen yapı (A.T. Yavuz, saydam arşivi, 1990)

Res. 15: Alanya Kalesindeki Han, onarım sonrası odaların çatısı (A.T. Yavuz, saydam arşivi, 1990)

Res.18: Şarapsa Han, diskotek (A.T. Yavuz, saydam arşivi, 1990)

Res. 19: Şarapsa Han, kuzey cephedeki mutfak tüpleri (A.T. Yavuz, saydam arşivi, 1993)

Selçuklu dönemli kervansarayların en önemli ve anlamlı özelliklerinden biri, çevrelerinin açık olması ve bazılarının da yakınındaki hamam, köprü ve hatta kale ile bütünleşmesidir. Çok yakın ilişkide olacak büyük ölçekli yeni otel yapılarının yapacağı etki, çevreyi, dolayısıyla kervansarayın oluş nedenini geri dönülmeyecek bir biçimde etkileyecektir. Onbir Han'dan biri Alara Han'dır.⁷ Alara Kalesi (Res: 12) ve Han'ı (Res: 13) Alara çayı ve doğa birbirine bağlanmaktadır. Han doğuda bir dağ yamacı, batıda Alara çayının getirdiği çakıllan üzerine yapılmış yol ile sınırlanmıştır. Son on yılda çevresinde çoğalan sera ve kahve gibi yapılaşmanın bile etkileri bellidir. Alara Han bu uygulamadan olumsuz biçimde etkilenen kültür varlıklarımızın başında gelmektedir.

Hemen bu noktada, kervansarayları turizme tahsis etmekle onarılmalarının sağlanacağını, daha iyi korunacağını ve hem kitle turizmine, hem de kültürel turizme daha önemli katkılarda bulunacağını cevabını vermek mümkündür. Hele sorumlu kuruluşun elinde, 11 değil 200'e yakın kervansaray varsa, bunların bir kısmının onarımına ilişkin giderlerini de paylaşmayı düşünmek son derece akılcıdır. Bu noktaları gözardı etmek kesinlikle mümkün değil. Ancak, ne pahasına olduğu sorusunu sormamız gerekir. Bu pahanın bazı belirgin boyutlarını mevcut bazı örnekler üzerinde kısaca açıklamaya çalışacağım: Bunlardan birincisi, turizm ve kâr ilişkisidir. Kervansaray kâr getirmeyi gerektiren bir düzenin parçası haline gelecektir. Alanya civarında kiraya verilmiş iki yapıda yapılan uygulamaların türü ve niteliği uyarıcı niteliktedir. Bunlardan biri, Alanya Kalesi içinde, Bedesten diye adlandırılan, Alanya Beylik dönemine ait bir Han'dır. Dolayısıyla da otel olarak kullanılmaya çok daha uygun bir yapıdır, sanırım onar-ışlet-devret modeliyle otel haline getirilmiştir. Odaların çatısına gün ısı (Res: 15), ahırın çatısına ise, "şimdilik" açık bir kat ilave edilmiştir (Res: 16). Bunun kapanmayacağını söylememiz mümkün değildir. Bildiğim kadarıyla da, Bölge Koruma Kurulu'nun müdahalelerine rağmen, bu olumsuz eklere bir şey yapmak mümkün olmamıştır. Bu müdahalelerin hiçbiri kültür varlığının devamlılığı için gerekli olmayıp sadece ve sadece otel için yararlı işlemlerdir. İkinci örnek ise, diskotek olarak kullanılan Şarapsa Han'dır. Şarapsa Han'ın 1930'larda R.Riefstahl tarafından çekilmiş iç resminde, sekilerin bir kısmını ve izlerini görmek mümkündür (Res: 17). Bu sekiler onarılrken, diskotek'e uygun zemin temin etmek amacıyla, kaldırılmıştır (Res: 18). Diskotek'in iki uçta, yarım katlı çözülmüş servis mekânlarından mutfakın sanayi boyundaki tüpleri, cephede yer almakta (Res: 19), boş şişeler de mescitte depolanmaktadır. Her iki yapıda da yapılanlar, işlev gereğidir ve kontrol edilmemiş veya edilememiştir.

Bütün onarım ve onar-ışlet-devret uygulamalarının projeleri Bölge Koruma Kurullarının onayından geçmektedir. Projelerin olumsuz yönlerini düzeltmek veya onaylamak Kurulların yetkisindedir. Proje onaylandı ise yapılan iş doğrudur veya en azından yanlış değildir denebilir. Ancak kompozisyon ve işleyişine ilişkin birçok sorunu olan Bölge Koruma Kurullarına bu sorumluluğun tümünü yüklemek çok biçimci ve kolay bir çözüm olur.

Kültür turizmi açısından ele aldığımızda ise, tablo daha da olumsuzdur. Turizm mevsiminde otobüsler dolusu turistlerin gezdiği bir kervansaray bir özel işletmeye tahsis edildiği zaman bu grupların kervansarayı gezmesi artık mümkün değildir. Özel kullanıma tahsis edilen bir yapı, kitle turizmine hizmet veremez. Örneğin - farklı bir örnek de olsa- Topkapı, Dolmabahçe Sarayları önünde biriken otobüslerin bir tanesini bile Çırağan Sarayı önünde görmek mümkün değil; çünkü Çırağan Sarayı bir oteldir, oteli kullanmayan hiç kimsenin oraya elini, kolunu sallayarak, sırf görmek, resim çekmek ve bilgilenecek için girme şansı yoktur. Kervansarayların kişilere veya şirketlere kiraya verilmesi giderek kervansaraylara olan ilginin azalması ve kültür turizminin sektöre uğraması demek olacaktır. Olaya sayısal açıdan bakıldığında, 200 küsür kervansaraydan 11 tanesinin bu yolla kurtarılması, Vakıfların ekonomik sorumluluğunu yalnızca yüzde beş olarak azaltmakta ve beraberinde başka sorunlar getirmektedir. Bu nedenle, kervansarayların kültür varlığı olarak devamlılığı için genelde bir çerçeve kurup, bazı temel kararları almak ve bunları uygulamak mümkündür. Bunların bir kısmını ise şöyle sıralayabiliriz:

1. Kervansarayların belge nitelikleri, arkeolojik özellikleri göz önünde bulundurularak, eserlerde gerekli kazıların bilimsel yöntemlerle yapılmasını ve yapıların statik yönden sağlamlaştırılmasını sağlamak.
2. Kervansarayların çevreleri ile ayrılmaz bir bütün olduğu olgusundan giderek yakın çevresindeki yapılaşmayı kontrol etmek.
3. Kervansarayların yol, park yeri ile olan ilişkilerini düzenlemek. Park yeri, W.C. ve acil ihtiyaçlara dönük yapılaşmayı özel projelerle geliştirip uygulamak.
4. Kervansaraylara kültür varlığı olarak kendi kendini sergilemesini devamlılığı için yeterli saymak ve böylece işlev baskısını kaldırmak.
5. İşlev verilen kervansaraylarda yeni işlevin kervansarayın mekân niteliklerine aykırı olmamasının yanısıra çevresi ile ilişkisinin bozulmamasına dikkat etmek, yakın çevrede yeni yapı yapmamak.
6. Turizme dönük kullanımlarda kültür turizmini engellemeyecek işlevler vermek ve düzenlemeler yapmak.
7. Kervansaraylara işlev için yapılacak müdahalelerin asgari ve dönüşümü mümkün olmalarını sağlamak.

Yukarıda sıralanan temel kararlar, kervansaraylara hiç bir işlev verilmesin, olduğu gibi bırakılsın, isteyen otunu depolasın, isteyen hayvanını bağlasın anlamında yorumlanmamalıdır. Turizme dönük yeni işlevler kültür turizmini engellemeden de verilebilir. Bir otelin ilgi odağı olsun diye bir kervansarayı kapalı bir kullanıma hediye etmemiz gerekmez. Orta yakınlıkta çevre de kesin bir biçimde projenin parçası haline gelmeli.

7. Alara Han'ın 1990 yılındaki onarım sorunları için V.G.M.'nin isteği üzerine tarafımdan yerinde bir inceleme yapılmış ve bir rapor sunulmuştur.

UNESCO'nun ve Avrupa Konseyi'nin "*Kültürel Kalkınmanın On Yılı*" programı çerçevesinde, çok farklı temelerde ve kapsamlarda ipek yolları projeleri var. Bunların yarattığı ilgi ve destekten yararlanarak, kervansarayların, mülkiyet, yol, su, elektrik, kullanım ve korunma sorunlarıyla ilgili Bakanlıklar (Kültür, Turizm, İmar İskan, Enerji ve Tabii Kaynaklar, Ulaştırma) arası devamlı bir birim oluşturulmalıdır. Eğer Alara Han örneğinde, Öresin Han örneğinde görüldüğü gibi bir yolla bir kervansarayın ilişkisi o kadar olumsuzsa, bunun çözümü yolları yapan Bakanlığın işbirliğinden geçiyor.

Gelişen turizmi, kervansarayların korunması için bir araç olarak kullanmak, kervansarayları turizme araç yapmamak başlangıç noktası olmalıdır. Turizm, doğal olarak etkili, en çarpıcı, en ilginç şeyleri kendi bünyesi içinde, kendi amaçları için, ekonomiye katkıda bulunmak için, bir cazibe alanı yaratmak için -sebeplerin binlercesini sıralayabiliriz- kullanmak isteyebilir. Ancak kısa vadede bu kullanımların, uzun vadede eski eserlerin, ören yerlerinin bütün kültür varlıklarımızın üzerindeki etkisinin ne olacağı sorusunu, daha bu izinleri vermeden, bu ilişkileri, diyalogları kurmadan sormamız gerekir.

TARTIŞMA

Prof.Dr.Gönül CANTAY- Efendim yakinen tanıdığım arkadaşımı, vâkıf olduğu bu konuda, yeni bir görüşü açıyarak ve çok olumlu bir yaklaşımla yaptığı çalışmasında dinledik. Bu çalışmasından dolayı önce tebrik ediyorum ve bir-iki şey söylemek istiyorum konuya katkı bakımından.

Öncelikle şunu belirtiyorum: Arkadaşım kadar, bu konunun üst yapısı olan Osmanlı kervansaraylarıyla da ben haşır-neşirim yirmi kusur yıldır. Şimdi, arkadaşım çok isabetli olarak şunu belirtti. Dedi ki "*Osmanlı dönemi kervansaraylarını bu uygulamanın dışında tutalım.*" Gerçekten bunun dışında tutalım. Osmanlı dönemi kervansaraylarının kendine özgü yapıları var. Bir kere, bu kervansarayların, Anadolu Selçuklu Kervansarayları geleneğinde olan, o geleneği sürdüren Osmanlı kervansarayları, daha çok menzil hanları adı altında toplanabilecek yapılar türü, bunlar da yine yalnız kagir -yani taş- ve taş-ahşap karışımı örnekler olarak karşımıza çıkıyor. Onları belirleyerek, belki Aysıl Hanımın söylediği değerlendirme içinde tutmak lazım.

İkinci büyük grubu oluşturan Osmanlı kervansarayları da, daha çok, özellikle Mimar Sinan döneminde ortaya çıkarak ve bugünkü modern otelcilik anlayışı niteliğinde bir yorumla yapılmış olan yapılar olarak görmek durumundayız. Çünkü, bir avlu etrafında revaklar, üzerinde revakların gerisinde katlı müstakil odalar, ocaklı, ranzalı vesaireli. Ayrıca, bugün grajlar söz konusu ise, o zaman da kervanlar ve yükler için ahır mekânları söz konusu idi.

Bunlardan, Edirne'deki Rüstem Paşa herkesin bildiği bir örnek. Yine Kuşadası'ndaki örnek, Batı Anadolu kıyılarındaki örnekler, bu ikinci gruba giriyorlar ve Vakıflar bunu bu açıdan kolayca değerlendirip turistik hizmete sundular. Ama yine de hatalı oldu.

Konunun uzmanlarıyla hiç ilişkiye girilmeden yapıldı bu; çünkü dönem belirlemesi yapılmadı. Yalnız değerlendirme, teknik elemanların gözüyle yapıldı, Sanat tarihçileri önemsenmedi. Sanat tarihi ve mimar işbirliğiyle bu restorasyonlar yapıldığı takdirde, son derece olumlu, ileriye dönük ve tenkidi az olan uygulamalar getirecektir.

Res. 17: Şarapsa Han, Özgün sekinin izleri (R.Riefstahl'dan)